

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Henrieta Serban's exciting new book on Richard Rorty, entitled *Richard Rorty, Philosophy for Multiple Blossoms: Freedom, Knowledge, Solidarity and Hope*, offers a rigorous analysis of the thought and works of this leading American philosopher. Indeed, Rorty deserves our attention. With a characteristic sense of irony, the philosopher described himself as "a transitory professor of trendy studies." In actuality, Rorty is a rare intellectual giant whose works remain relevant across several disciplines, both for specialized scholars and for a general audience. He is also one of the few contemporary philosophers trained in the Anglo-American analytic tradition who crosses the isle, so to speak, to engage fruitfully with the continental philosophers usually studied in literature and cultural studies departments, including Nietzsche, Foucault, Derrida and Lyotard.

Serban's thorough and thoughtful study delves deeply into Rorty's seminal works, starting with his groundbreaking epistemology elaborated in *Philosophy and the Mirror of Nature* (1978), which critiques the certainties of both Cartesian rationalism and Lockean empiricism. She then examines his radical reworking of social ethics in *Contingency, Irony and Solidarity* (1989), based on the contingency of hope and "sentimental" empathy rather than on foundational definitions of humanity that, historically, have excluded groups of people from the category "human".

Henrieta Serban's illuminating book examines how, in his self-described role of "ironist", much like Socrates the "gadfly", Rorty questions our underlying certainties and assumptions of reality and truth while still holding out hope for a healthy discussion of socially contingent ethics, which are indispensable to democracy and human rights.

Claudia Moscovici,
author of *Romanticism and Postromanticism* (2007)
and *Reflections on Art and Culture* (2025)

*

Noua carte incitantă a Henrietei Șerban, intitulată *Richard Rorty, o filosofie pentru multiple înfloriri. Libertate, cunoaștere, solidaritate și speranță* realizează o analiză riguroasă a gândirii și lucrărilor acestui filosof american de primă mărime. Într-adevăr, Rorty merită toată atenția noastră. Cu un deosebit simț al ironiei, autorul se descrie ca „profesor vremelnic de studii în vogă”. De fapt, Rorty este un tip rar de intelectual colosal ale cărui lucrări rămân relevante pentru numeroase discipline,

deopotrivă pentru cărturari și oamenii de știință specializați și pentru un public mai larg. Acesta este unul dintre puținii filosofi contemporani educați în tradiția analitică anglo-americană care trec dincolo de insulă, să spunem așa, pentru a interacționa fructuos cu reprezentanți ai filosofiei continentale studiați de obicei în departamentele dedicate studiului literaturii și culturii, cum ar fi Nietzsche, Foucault, Derrida și Lyotard.

Studiul comprehensiv și profund semnat de Șerban merge adânc în exegeza lucrărilor rortiene seminale, începând cu epistemologia rortiană deschizătoare de drumuri elaborată în cartea *Philosophy and the Mirror of Nature* (1978), care critică atât raționalismul cartezian, cât și empirismul lockean. Autoarea examinează apoi reconstrucția radicală a eticii sociale în lucrarea *Contingency, Irony and Solidarity* (1989), bazată pe contingența speranței și pe o empatie „sentimentală”, mai degrabă decât pe definiții fundamentale ale umanității care. Într-o perspectivă istorică a tot exclus grupuri de oameni din categoria „umanului”.

Cartea edificatoare a Henrietei Șerban examinează maniera în care, în rolul său auto-asumat de „ironist”, cam ca și subversivul sâcâitor Socrate, Rorty investighează certitudinile noastre fundamentale despre realitate și adevăr, în timp ce încă menține vie speranța pentru o discuție benefică despre etica socială contingentă, care sunt împreună indispensabile pentru democrație și drepturile omului.

Claudia Moscovici,
autoarea cărților *Romanticism and Postromanticism* (2007) și
Reflections on Art and Culture (2025)

PREFAȚĂ

DESPRE „ÎNFLORIRILE” ȘI „OGLINDIRILE” DEMNE ALE FILOSOFIEI CONTEMPORANE. CÂTĂ SPERANȚĂ ARE UN RORTIAN?

Când cineva îți spune să tratezi *Filosofia ca poezie*, tinzi să îl consideri neserios. Dar de fapt, pentru un filosof, poezia e îndeletnicirea serioasă care travestește mitul în odă, oda în rugăciune, rugăciunea în narațiune publică, narațiunea publică în istorie, istoria în romantism, deci într-o perpetuă eliberare de propriile prejudecăți. Rorty a avut curajul – complet *nepragmatic*, dar profund *pragmatist*, de a privi filosofia ca poezie, sau măcar de a-i articula posibilitățile în acest orizont. Nu neg că mulți ani m-am întrebat dacă un poet bun poate face o filosofie bună; știu îndeaproape cazuri în care un filosof bun poate scrie o poezie bună.

Din această ultimă lume posibilă – cea mai bună, de altfel, tocmai pentru că e reală – face parte și Henrieta Șerban, care semnează, cu dezinvoltură, un volum absolut fabulos, despre cel care provoca filosofia ca poezie, depășindu-și propriul pariu: *Richard Rorty, o filosofie pentru multiple înfloriri. Libertate, cunoaștere, solidaritate, speranță*.

E un volum transgresiv din foarte multe puncte de vedere. Mai întâi, pentru că oricine scrie despre rădăcinile stângiste ale unui pragmatist neoliberal pare că e gata să comită o sinucidere intelectuală, și mai apoi, pentru că Rorty e, în spațiul filosofic românesc, un nume pentru *teoriile dreptății* și ale *vălului ignoranței*, dar prea puțin un nume pentru speranță, ceva ce, la Răsăritul societății filosofice europene, e pionul utopiei.

Am descoperit o carte de o eleganță intelectuală, care pune problemele cele mai incomode din biografia și opera lui Rorty; care respinge panpsihismul witthgensteinian, dar crede că poezia poate fi oglinda pe care o punem în fața filosofiei și a naturii deopotrivă; care caută actele performative sensibile prin care deconstruim *convenționalismul* și *intenționalismul* agenților epistemici; care găsește în filosofia limbajului o singură soluție pentru încurcăturile analitice, care nu reușesc să cuprindă istoria decât în crâmpiele unor mărturii insuficiente, anume *ironia*. Un Rorty care datorează lui Carnap și Hempel gustul pentru a evita gonflările și hiperbolele în problematizarea filosofică, lui Whitehead și Hegel apetitul pentru real și adevăr, lui Sellars pasiunea pentru Mitul Datului, care salvează modernitatea, vorba lui Ortega Y Gasset, de la ideea că ființei umane i-ar fi pus cineva ideile în cap – de pildă, Dumnezeu, numele cel mai des găsit responsabil pentru bunele și relele istoriei noastre,

dar și pentru neajunsurile de a ne recunoaște imposturile și insuficiențele în cursa de a fi mai buni sau mai lucizi. Dar în egală măsură, găsim în paginile acestei cărți un Rorty care pune întrebarea prin care mulți speră să găsească călcâiul lui Ahile, în lumea indivizilor raționali: „Filosofia nu a progresat?” Care sunt marile ei slăbiciuni, cele care or să o determine să își motiveze mereu existența, mai înainte de a oferi o soluție pentru o problemă spinoasă a minții umane? Întrebarea e moștenită de la Wittgenstein, e drept, dar chinuie astăzi pe toți cei care, atunci când sunt chestionați de ce fac filosofie, tind mai degrabă să explice rolul disciplinei, decât să manifeste, pozitiv, simpla pasiune pentru un domeniu al cunoașterii dezinteresate și să o lase să lucreze liber și... era să zic *solidar*, nu *solitar*. Ca și când orice filosofie începe, fără scăpare, de la propria ei justificare, și trebuie să rămână așa; ceea ce ar fi o mișcare ușor falimentară pe versantul postmodernității. Dar Henrieta Șerban îl recuperează pe Rorty cu toate tonurile lui incomode și cu toate ironiile, chiar și cu cele care tachinează societatea globală și cosmopolită ca societate a oamenilor liberi, unde libertatea e ceea ce mulți înțeleg prin dreptul de a ignora diferențele dintre noi.

Prima lecție a acestui volum e că nu poți face filosofie politică mai înainte de a face ontologie, iar în cazul lui Rorty,

„ontologia deconectată de metafizică (...) este în același timp o epistemologie a contingentei și o filosofie a minții.”

A doua mare lecție a acestui volum este că așa cum filosofia minții nu e nici metafizică substanțialistă, nici teorie evoluționistă, tot astfel, filosofia nu e „substitut al religiei”, deși elitele au început să o trateze astfel. A treia lecție valoroasă a acestui demers e că pragmatismul te emancipează ca filosof politic, și că într-un fel, a vorbi despre *progres* înseamnă a căuta o societate în care știința revoluționară mișcă ideile oamenilor și relația lor cu principiile și valorile cunoașterii, ceva ce Kuhn înțelesese foarte bine.

Dacă ești un filosof analitic, atunci cartea Henrietei Șerban e cea mai bună călătorie pe care ți-o permiți în 300 de pagini în lumea filosofiei contemporane, care datorează temele ei tradiției de la Descartes la Locke și până la Kant. Dacă ești un filosof care se revendică de la tradiția continentală și de la filosofia culturii, atunci această carte te confruntă cu ce înseamnă istoria și evadările dincolo de ea, subliniind îndeaproape relația lui Rorty cu Dewey și Wittgenstein.

Numai că aceste distincții, oricât ar mai valora ele astăzi, împarte filosofii și practicanții filosofiei în *normali* și *anormali*, nu în sens foucauldian, ci în sensul celor care se aliniază la practicile clasicizate, acceptate, tradiționale, deci cuminți, și al celor care inovează: apar astfel diferențele dintre filosofia *sistematică* – de sorginte carteziană, și cea *edificatoare* – de natură hegeliană, ambele articulând speranța în *Investigațiile filosofice*, capabile să pună înaintea realității o veritabilă *specula* (lat.), oglinda fenomenelor istorice, care scoate la iveală miturile dominației Occidentului,

gâlceava dintre societatea religioasă și cea secularizată, teama că artele și știința și-ar putea pierde într-o zi calitatea de „flori neforțate ale vieții”, deznădejdea că busola coerentismului mai poate fi recuperată în societatea post-adevărului. În fond, toată filosofia asistă istoria în încercarea de a *re-prezenta* umanitatea, fie aducând-o în prezentă, fie plâsmuind-o și emancipând-o, iar aici, Henrieta Șerban are dreptate:

„Umanitatea însăși este un fel de replică sau o reproducere [*Abbild*] a unei imagini primare [*Urbild*] a umanității”, acest obiect capricios al filosofiilor pragmatiste, de la care cea a lui Rorty nu face excepție.

Fiind o lucrare care observă conflictul filosofiilor europene în ochii unui american al lumii libere, dar nu neapărat mărețe, care se uită după proiectele libertății umane din inima unei societăți născută din colonialism, dar care promite modelul libertății desăvârșite și al marii națiuni întregii lumi, această carte testează conflictul dintre filosofia care te alege și filosofia pe care o alegi, atunci când ieși în piept toate aceste tradiții. Nu e de mirare că în plină modernitate, „filosofii au rămas kantieni întrucâtva, pe ambele părți ale Canalului Mânecii”, că alții s-au considerat excepții de la neokantianism – Dewey, Wittgenstein și Heidegger, iar alții și-au ocupat viața doar cu obsesia de a se feri să pară oglinda cuiva – a unui autor sau a unei tradiții.

Nu știm dacă Rorty a fost un obsedat de autenticitate, dar știm că e o întrebare la fel de legitimă aceea prin care chestionezi ce înseamnă să fii rortian, cu cea prin care evaluezi ce înseamnă să fii neokantian. Personal, cred că prin această carte, Henrieta Șerban se dezvăluie fiind *neorortiană*. Argumentele sunt simple: caută fundamentele democrației în relația dintre contingență și solidaritate, dar nu scutește democrația de chiar limbajul care o constituie, anume *ironia*, născută dintr-o formă de libertate (parțial cinică); admiră filosoful care „nu a dorit să fie rege”, dar nu îl lasă să nu își facă datoria, eliberând din peștera necunoașterii pe toți cei care cred că întunericul e un alt nume pentru capitalism sau pentru libertate; caută să scape filosofia de ispita temelor „mici”, care de fapt sunt absolut robuste, indiferent că aparțin poststructuralismului sau teoriei critice; nu condamnă postmodernismul până nu clarifică ambițiile eșuate ale modernismului, și testează în ce măsură e posibilă titulatura de *postliberal* fără aceea de *ironist*. Metodologic, Henrieta Șerban salvează conversaționalismul care face carieră până la Habermas și care ne arată că *filosofia (se) vorbește*, că depinde fundamental de democrațiile care fac zgomot, dar care pot face și tăcere, pentru a lăsa marile idei să fie ascultate, nu doar auzite.

Nu neg că de multe ori, recitind fragmente din această carte, m-am întrebat care ar fi umanismul în care ar mai crede astăzi Rorty și cât de greșit ar fi să mai așteptăm un umanism de la filosofia care confruntă ierarhiile, inegalitățile și cruzimile unor societăți care poartă și oglinda răului, a scepticismului și a mefienței în tema responsabilității morale. Dar poate că răspunsul ține tocmai de avertismentul lui Rorty: „libertatea este mai importantă decât adevărul”, iar societatea post-adevărului e doar o